

Franckesche Stiftungen zu Halle

Christiani Müندنii S. Theol. D. Et In Acad. Ivlia Prof. Ord. Selectae Theses Theologicae Vniversam Doctrinam Christianam Exhibentes

Muenden, Christian

Helmaestadii, 1730

VD18 13487477

Liber Primus De Fundamento Et Principio Doctrinae Christianae.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-201546

Q. D. B. V.

LIBER PRIMVS

DE

FVNDAMENTO ET PRINCIPIO
DOCTRINAE CHRISTIANAE.

CAPVT PRIMVM

DE

RELIGIONE ET THEOLOGIA.

§. I.

R*Eligio non tantum numinis cultum denotat, verum etiam agnitionem eius includit, estque obligatio hominis ad verum Deum recte agnoscendum, et ex ipsius voluntate colendum.*

§. II.

Deum ab homine cultu religioso prosequendum esse, ratio, et ex Dei existentia, et ipsius hominis, a Deo conditi, atque intellectu ac voluntate praediti, consideratione

cognoscit. Religio ergo in se spectata, non ab hominibus excogitata, nec in eorum arbitrio posita; multo minus ad alios decipiendos inuenta: sed animis hominum, ipsa natura duce, insita est.

§. III.

Ratio enim euidenter satis agnoscit, dari ens perfectissimum, independens, et infinitum, Deum, vnicum, et supremum omnium rerum auctorem ac moderatorem: eundemque non solum cultum externum, publicum et priuatum, ac externa honestatis opera; sed etiam perpetuum cultum internum, et pios animi motus, sincerum scilicet amorem, venerationem summam, spem atque fiduciam in ipsius auxilium collocandam, adorationem et gratiarum actionem; nec non temperantiam intuitu nostri, et iustitiam, charitatem, aequitatem, ac humanitatem erga quosuis alios exigere: proque iustitia ac benignitate sua benefacta remunerare; peccata vero et scelera punire: et, cum homines in hac vita vtrumque saepius non experiantur aut sentiant, post hanc vitam poenas aequae ac praemia exspectanda esse, adeoque animam superesse post eius discessum a corpore.

§. IV.

Agnoscit etiam, hominem ad Deum debita

bita

bita ratione colendum obligatum esse, cum propter essentiae diuinae dignitatem, tum propter suam ipsius felicitatem, et supremi legislatoris, eandem promouere cupientis, voluntatem.

§. V.

Et ex hac agnitione oritur *naturale conscientiae dictamen*, quod homines de peccatis, contra ista numinis praecepta commissis, conuincit, et ab eiusmodi peccatis perpetrandis nunquam non retrahit, si modo eidem obsequi velint. *Lumen* autem ali- quod, aut *verbum internum* vniuersale prae- ter hoc conscientiae dictamen perperam as- feritur.

§. VI.

Etsi autem longe verissima sint, quae re- cta ratio de Deo eiusque cultu tradit: hanc ipsam tamen agnitionem ad salutem post la- psam consequendam non sufficere, ex ipsius imperfectione ac infirmitate, et praesertim, quia medium placandi Deum ignorat; nec non ex sacrae scripturae testimoniis, (Hebr. XI. 6. Rom. X. 12-14.) euidenter probari potest.

§. VII.

Nihilo secius vsu suo non destituitur. Nam (1) fundamenta omnis religionis common- stratur: (2) characteres, quibus religiones, quae reuelatione nituntur, discerni queant,

suppeditat : (3) ad veram reuelationem inquirendam riteque inueniendam, paedagogiam homini praebet pulcherrimam, eumque (4) reddit inexcusabilem.

§. VIII.

Ratio enim reuelationis necessitatem agnoscit, et verae reuelationis characteres constituit ; nempe, quod (1) nihil euentissimis religionis naturalis notionibus contrarium continere ; (2) defectum ipsius supplere ; (3) diuinam in omnibus maiestatem prae se ferre ; et (4) cum ad omnia tempora, tum ad omnes et singulos homines pertinere debeat.

§. IX.

Ex his ipsis characteribus perspectum exploratumque nobis esse potest, religionem *patriarcharum*, cuius praecipuum caput fuit doctrina de Messia promisso, quem sacrificia adumbrabant, verissimam : gentilium autem religionem, ex traditione et ratione mirum in modum corrupta exortam, falsam fuisse.

§. X.

Ex iisdem characteribus probari potest, religionem *Mosaicam*, siue *Israëliticam* fuisse veram. Et sane, quae ad ipsam religionis essentiam spectant, a patriarchali non differunt. Foedus autem particulare cum Israëlitis

litis hac potissimum de causa initum est, ut doctrina religionis reuelatae apud alias gentes successu temporis extincta, per Iudaeos conseruaretur ac propagaretur, et desiderium Messiae in ipsis excitaretur.

§. XI.

Ex iisdem denique characteribus *religionis christianae*, quae sola post Christum natum diuina religio est, veritas demonstrari potest. Quoad substantiam enim christiana religio eadem est cum patriarchiali et Moisaica; maiore tantum luce collustrata. Mysteria etiam, siue dogmata supra rationem posita, quae religio christiana profitetur, ut scitu necessaria, eaque de causa reuelanda fuerunt; ita omnino sunt admittenda. Cumque tot vaticiniorum veteris testamenti complementum sit euidentissimum; cum testimonia extraneorum quoque hominum non desint, facta, quibus religio christiana nititur, vera esse confirmantium; cum testimonium domesticorum auctoritas et ἀξιωματικότητα; cum denique mirabilis christianae religionis propagatio extra controuersiam posita sit: de veritate religionis christianae dubitari non potest. Falsa autem est omnis religio eorum, qui Christum pro redemptore generis humani non agnoscunt.

§. XII.

Sic etiam nostra, quae discretionis gratia religio *Lutherana* dicitur, cum scripturae sacrae noui atque veteris testamenti soli ininitatur, eiusque ductu inter errorum praecipitia medium teneat; praeterea solidissimam certissimamque in omnis generis tentationibus consolationem praebeat; et solius Dei gloriam in omnibus quaerat: prae reliquis digna est, quae verae religionis christianae titulo compelletur.

§. XIII.

Omnes autem veritates, quas religio christiana profitetur, intuitu finis sunt practicae; respectu significationis vocum autem distinguuntur in *credenda* et *agenda*. Credenda dicuntur articuli fidei, siue partes doctrinae caelestis diuinitus reuelatae, per cuius scientiam ad fidem deducimur, et huius ope ad salutem, quas indubitato assensu amplecti debemus. Agenda sunt ea omnia, quae Deo, nobismet ipsis, et aliis quibusuis praestanda, vel omittenda.

§. XIV.

Articulorum fidei alii appellari solent *puri*, qui ex sola reuelatione: alii *mixti*, qui quidem ex ratione etiam constant; in credendis tamen ponuntur, quia ex reuelatione certius, ple-

pleniusque cognoscuntur, et eatenus, quatenus reuelati sunt, fide sunt recipiendi.

§. XV.

Porro cum non omnes articuli fidei eiusdem sint necessitatis ad salutem consequendam, ratione nexus illius, quem habent cum Christo, vnico salutis nostrae fundamento, (I. Cor. III. II.) *fundamentales* sunt alii, alii *non fundamentales*. Vtrum ergo disertis verbis in scriptura sacra tradantur, aut necessitatis notam additam habeant, aut in symbolo apostolico contineantur, nec ne, in dignoscendis articulis fidei fundamentalibus non est respiciendum.

§. XVI.

Fundamentales articuli fidei rursus sunt duplicis generis. Alii enim vel ipsum fundamentum fidei tanquam partes constituunt, vel cum ipso euidenter sunt connexi. Et hi dicuntur *primarii*, qui salua fide et salute nec negari, nec ignorari possunt. In aliis vero nexus cum fundamento fidei tam euident non est, hinc salua fide et salute ignorari quidem possunt, non autem negari; et hi dicuntur *secundarii*.

§. XVII.

Hisce opponuntur *articuli non fundamentales*, siue quaestiones, quae, cum nec directe

cte, nec indirecte fundamentum fidei attingant, salua fide et salute ignorari, ac in vtramque partem ventilari possunt, modo ipsi reuelationi sua relinquatur dignitas, nec prauus animi affectus accedat, qui cum vera fide consistere nequit.

§. XVIII.

Articulorum autem fundamentalium nexus et concentus dicitur *analogia fidei*, quae ex clarissimis scripturae locis, praecipua salutaris doctrinae capita euidenter tradentibus, est haurienda, et regulam constituit, ad quam omnia dogmata sunt exigenda.

§. XIX.

Et ab his articulis fidei nullo modo separari debent *agenda*, siue ea, quae nos Deo debemus, vt cultus ipsi recte praestetur, et omnis actio nostra, cum respectu ipsius Dei, tum intuitu nostri, et aliorum, ad nutum et voluntatem supremi numinis instituitur.

§. XX.

Vtraque, et credenda, et agenda, tradit *Theologia*, quae est *scientia practica ex diuina reuelatione docens, confirmans ac defendens ea omnia, quae homini peccatori ad contritionem, fidem in Christum, et sanctimoniam vitae sunt necessaria, vt ad aeternam beatitudinem perueniat.*

§. XXI.

§. XXI.

Theologia, si vim vocis spectes, recte diuidi potest in *archetypam* et *ectypam*; si vsum loquendi, tantum est hominum, et quidem viatorum, siue in hac vita adhuc veram salutem quaerentium, prout ex reuelatione constat, et omnia homini saluando scitu factuque necessaria complectitur.

§. XXII.

Scientia dum dicitur theologia hominis, in hac mortalitate constituti, intelligitur cognitio (1) *vera*, et scripturae sacrae accurate consentiens, siue orthodoxa; (2) *certa*, ex euidencia testimonii sacrae scripturae, quae omnibus demonstrationibus mathematicis est praeferenda; et (3) *viua et efficax*, vt hominem ad id, quod agendum vel omittendum cognoscit, incitet, et obsequium legi diuinae conforme, ac rerum diuinarum experientiam operetur.

§. XXIII.

Verae ergo theologiae opposita sunt (1) omnis *μᾶταιολογία*, siue *falsa* et *erronea doctrina* de Deo rebusque diuinis, et omnis *indifferentismus* religionum; nec non (2) *scepticismus*; quin et (3) *otiosa atque mortua cognitio*, quae theologiae nomine merito indigna habetur.

§. XXIV.

§. XXIV.

Ad rerum diuinarum, circa quas theologia versatur, prout ex reuelatione constant, notitiam perducendus est homo peccator, viribus gratiae destitutus, et in peccatis mortuus, vt ad fidem in Christum, vitamque spirituales, quam contritio praecedat, et sanctimonia vitae sequitur, excitetur; et viribus gratiae instructus, in fide conseruetur ac corroboretur; tandemque in fide decedens, aeternae salutis consummataeque beatitudinis particeps reddatur.

§. XXV.

Sicuti autem theologia et fides omnino differunt; sic non omnis christianus est theologus; quamuis omnis theologus esse debeat veri nominis christianus, veraeque fidei particeps; sed is demum theologus appellatur, qui facultate, veritates caelestes ex sacris literis eruendi, docendi, probandi ac defendendi praeditus est. Et haec a Deo datur; ab homine vero multis precibus, meditationibus, et tentationibus est acquirenda.

§. XXVI.

Hac facultate si quis polleat, qui vitiis deditus est, veram quidem et scripturae sacrae consentaneam de Deo rebusque diuinis mente sua concipere potest sententiam; veram quoque et orthodoxam aliis non sine fru-

VIXX.

fructu tradere theologiam; sed sicuti illa cognitio in ipso non est efficax et salutaris; sic vita impia et moribus corruptis saepius plus destruit, quam orthodoxa scientia aedificat.

§. XXVII.

Si rationem tractandi spectes, theologia dicitur *exegetica* et *homiletica*, quae libros biblicos, vel dicta scripturae recte explicare, et dogmata in illis contenta perspicue apteque tradere et applicare docet. Quando autem dogmata et praecepta religionis christianae certo quodam ordine exhibentur, theologia vel ad captum simpliciorum accommodatur, vel methodo exquisitior et accuratior traditur. Illa dicitur theologia *catechetica*; haec *systematica*, siue *acroamatica*, et suo utraque in pretio est habenda. *Systematica* rursus hodie a nonnullis in *theticam*, siue *positiuam*, aut *dogmaticam*, in qua credenda proponuntur; et *moralem*, siue *practicam*, in qua agenda tractantur, distinguitur, licet vniuersam theologiam practicam esse ab omnibus concedatur.

§. XXVIII.

Systematica theologia non vna methodo adornatur, et modo selectis scripturae sacrae locis; modo ex solis libris, vel veteris, vel noui testamenti; modo ex vnico libro biblico

blico, vel ex solis verbis Christi; modo ex vnico dicto biblico probatur; modo ex prophetiis et typis veteris testamenti cinnatur. Et quando ex scriptis et sententia veterum doctorum ecclesiasticorum componitur, vel dogmatum historiam tradit, theologia *patristica* et *historica* appellatur. *Symbolica* vero theologia dicitur, quae ex libris symbolicis vel confessionibus, aut integrarum ecclesiarum, aut singulorum quorundam hominum desumitur.

§. XXIX.

Sic theologia, quae doctrinae christianae veritatem tuetur, et dissentientium errores discutit, *polemica* vel *elenctica* dicitur, estque vel generalis, vel specialis. Theologia autem, quae de casibus conscientiae praecipit, *casuistica* vel *conscientiaria*; quae exercitia pietatis, vitamque christianam dirigit, *ascetica*; quae per triplicem viam, quam *purgatiuam*, *illuminatiuam* et *unitiuam* dicunt, ad arctissimam cum Deo vnionem, et sublimiorem contemplationis Dei gradum deducit, *mystica*, in puram hodie et impuram discernenda; quae denique ministrum ecclesiae instruit, *pastoralis* appellatur. Verum cum hae posteriores, tum prior illa theologiam tractandi ratio, ad ea doctrinae christianae capita facile referri possunt, quae in illis tantum copiosius exponuntur.

§.XXX.

§. XXX.

Nostrium est, ut rationis lumine recte utamur, et reuelationis beneficium grata mente agnoscamus: ut omnem atheismum, naturalismum, indifferentismum et fanaticismum fugiamus; nec perinde esse statuamus, quamcunque aliquis de controuersis religionis capitibus sententiam teneat, sed veritatem sedulo inquiramus, reuelatamque magni faciamus: ut Libertinismum practicum, siue pruriturum, quicquid vel ingenio nostro gratum, vel moribus huius saeculi conforme est, agendi, peste perniciosiorem esse persuasum habeamus; et studium theologicum ita inchoemus atque tractemus, ut Deum tota mente colendi propositum quotidie in nobis excitemus, et, non obstantibus impedimentis ac impiorum exemplis, magis magisque exsequamur.

TABVLA SYNOPTICA.

I. De RELIGIONE agitur §. I-XXIX. ubi

1. Definitio §. I.

2. Diuisio. Est enim

1. Naturalis, cuius notanda est

1. origo et fundamentum. §. II.

2. partes. §. III. IV.

3. effectus. §. V.

4. insufficiencia ad salutem. §. VI.

5. vsus. §. VII.

2. Reuelata. Et hic

2) Re-

- 1) *Reuelationis necessitas, veraeque reuelationis characteres ponuntur. §. VIII.*
- 2) *Religionis reuelatae veritas demonstratur, et quidem*
 1. *patriarchalis. §. IX.*
 2. *Mosaicae vel Israëliticae. §. X.*
 3. *christianae §. XI.*
speciatim Lutheranae. §. XII.
- 3) *Obiectum illius*
 1. *generatim ponitur. §. XIII.*
 2. *speciatim deducitur*
 - 1) *resp. credendorum s. articulorum fidei, qui*
 1. *vel puri vel mixti. §. XIV.*
 2. *vel fundamentales, vel non fundamentales, ubi*
 1. *fundamentum diuisionis ponitur. §. XV.*
 2. *fundamentales rursus diuiduntur. §. XVI.*
 3. *non fundamentales describuntur. §. XVII.*
 4. *quid sit analogia fidei iudicatur. §. XVIII.*
 - 2) *resp. agendorum. §. XIX.*

II. De THEOLOGIA agitur §. XX. f. ubi

 - 1) *Definitio.*
 1. *ponitur. §. XX.*
 2. *explicatur, nempe*
 1. *quaenam theologia hoc loco describatur. §. XXI.*
 2. *qualis scientia intelligatur. §. XXII.*
 3. *quaenam sint opposita theologiae. §. XXIII.*
 4. *quodnam obiectum, subiectum et finis theologiae. §. XXIV.*
 5. *quid theologum faciat. §. XXV.*
 6. *quid de theologia hominis irrogeniti statuedum. §. XXVI.*
 - 2) *diuersa theologiam tractandi ratio. §. XXVII. XXIX.*
 - 3) *monita practica. §. XXX.*

LIBRI PRIMI
CAPVT SECVNDVMDE
REVELATIONE SPECIALI ET
SCRIPTVRA SACRA.

§. I.

Reuelatio specialis est, qua Deus certis quibusdam hominibus voluntatem suam de medio et ordine aeternam consequendi salutem; vel, doctrinam de seruatore, qui solus homines peccatores cum Deo reconciliare debuit et potuit, hoc est, ut vnico verbo utamur, *euangelium*, singulari prorsus ratione manifestauit, ut via et ordo salutis omnibus innotesceret.

§. II.

Haec specialis reuelatio, uti statim post lapsum necessaria fuit, ita statim cum poenae denunciatione coniuncta, et successu temporis non tantum propagata, sed etiam subinde amplificata, et πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, (Hebr. I. 1.) modo immediate, modo mediate, luculentius est explicata.

§. III.

Quoties autem eiusmodi specialis reuelatio facta est, primum illi, quibus contigit,
B de

de diuina eius origine et auctoritate ex interna mentis conuictione, et reuelationis argumento sanctissimo, modoque prorsus diuino, certissimi fuerunt: (*Conf. 2. Sam. XXIII. 2.*) tum etiam alii ex conuenientia doctrinae cum veritate iam agnita perspectaque, (*Deut. XIII. 1-4.*) nec non ex vaticiniorum complemento (*Deut. XVIII. 21. 22. Ier. XXVIII. 8. 9.*) reuelationem illis vere diuinam factam esse, cognoscere potuerunt.

§. IV.

Specialis haec reuelatio primum ab Adamo vsque ad Mosē viua voce est propagata. Sed cum (1) longaeuitas hominum decrementa; (2) superstitio autem et idololatria incrementa sumeret maxima; et (3) gentium dispersio facta esset: Sapientissimum ac benignissimum numen eandem per viros Θεοπνεύστους literarum monumentis consignari curauit. Quapropter nulla amplius in rebus, quae ad fidem christianam vitamque recte instituendam pertinent, a Deo est exspectanda specialis reuelatio.

§. V.

Habetur itaque specialis illa reuelatio in scriptura sacra, siue in libris a Mosē et prophetis in veteri testamento hebraeo, et ab euangelistis atque apostolis in nouo testamento grae-

graeco idiomate, ex inspiratione Spiritus sancti conscriptis, quippe in quibus ea continentur omnia, quae homini peccatori ad contritionem, fidem in Christum, et sanctimoniam vitae sunt necessaria, ut ad vitam aeternam perveniat.

§. VI.

Hosce libros ex *inspiratione* Spiritus sancti, quae a *revelatione* probe recteque est discernenda, conscriptos, et vere divinos esse, (2. Tim. III. 16. 2. Petr. I. 21.) ita, ut non solum res ignotae scriptoribus sacris revelatae, verum etiam res notae pariter ac ignotae illis in scribendo a Spiritu S. suggestae, aptissimique verborum conceptus suppeditati fuerint, (Matth. X. 19. 20.) omnis ut expertes essent erroris, non unius generis dignosci et probari potest argumentis.

§. VII.

Quae *fidem* gignunt *humanam*, sunt argumenta, vel *philologica*, (1) a styli simplicitate, summa cum gravitate coniuncta, (2) argumentique prorsus singularis veritate, sanctitate, et sufficientia, desumpta: vel *historica*, quae (1) a doctrinae christianae antiquitate, subita propagatione, ac mirabili conservatione; (2) scriptorum sacrorum *ἀξιωματικὰ* et miraculis; (3) totius ecclesiae atque martyrum, quin et extraneorum testimonio;

B 2

nec

nec non (4) poenis persecutorum defumuntur.

§. VIII.

Quod autem *fidem diuinam* producit, vnicum est argumentum, interna scilicet Spiritus sancti, in nobis per verbum reuelatum testantis, operatio, qua mentes hominum in legitimo verbi diuini vsu ad assensum supernaturalem trahuntur. (*Matth. VII. 28. Luc. XXIV. 32. Ioh. IV. 42. VII. 40. 41. I. Thess. II. 13.*) Et in hanc etiam assensus, quem scripturae sacrae praebemus, vltimo resolui debet, non in ecclesiae auctoritatem.

§. IX.

Ea enim inest scripturae sacrae *efficacia* supernaturalis et plane diuina, vt, nisi malignosa cordis durities obstet, fidem aliosque effectus spirituales in animis hominum producere possit. (*Ies. LV. 10. 11. act. XVI. 14. XXVI. 18. Rom. I. 16. I. Petr. I. 23. Iac. I. 18.*)

§. X.

Et haec scriptura *perfecta* est, tum intuitu *partium*, quia nullus liber canonicus, imo ne minima quidem pars alicuius libri canonici prorsus intercidit, nec vniuersalis corruptio codicis sacri probari potest: tum maxime intuitu *doctrinae*, quia ex ea, reiectis traditionibus, plene hauriri possunt omnia, quae ho-

homini salutem aeternam consecuturo, scitu, creditu, factuque sunt necessaria. (*Ioh. XX. 31. 2. Tim. III. 16. 17.*) Quamvis enim non omnia fidei morumque dogmata in illa secundum literam et totidem verbis continentur: nullum tamen dogma est scitu factuque necessarium, quod vel verbis aequipollentibus in illa non tradatur, vel per bonam et facilem consequentiam ex ea elici ac cognosci non possit. Quicquid vero ex Dei verbo deducitur, diuinum merito est reputandum.

§. XI.

Eadem, non quidem intuitu rerum, attamen verborum, ob argumenti sublimitatem, finemque suum obtinendi necessitatem, *perspicua* esse debet, et re vera adeo perspicua est, ut quilibet necessariis naturae ac gratiae donis instructus, omnia doctrinae christianae capita facili negotio ex illa percipere, (*2. Tim. III. 15. Ps. CXIX. 105. 2. Petr. I. 19.*) et in locis obscurioribus, mediante usu regularum hermeneuticarum, praesertim scripturam ex scriptura explicando, verum ac genuinum sensum eruere possit.

§. XII.

Eadem denique in linguis suis originalibus recte intellecta, *auctoritate* pollet *canonica*, seu *normali*, ita, ut vnica sit regula fidei

vitaeque christianae, (*Gal. I. 6-9.*) et omnes quaestiones theologiae ad illam sint exigendae, atque ex illa diiudicandae. Quicquid enim Spiritus sanctus, tanquam supremus iudex, per scripturam sacram definiuit, ab omnibus christianis, et praesertim ab ecclesiae doctoribus, ad speciales quaestiones rite applicari potest, debetque, ut alio controuersiarum iudice non indigeamus.

§. XIII.

Quinam libri sint *canonici*, et in perpetuum ecclesiae vsum diuinis auspiciis traditi ac constituti, partim ex criteriis iam expositis, (§. VII. VIII.) partim etiam ex eius ecclesiae, quae aetate scriptorum sacrorum exstitit, testimonio cognosci potest. Quo etiam idiomate ex diuina inspiratione consignati sint, optime testari potest ecclesia, cuius testimonium prouida Dei cura ad nos peruenit.

§. XIV.

Hinc *canonem veteris testamenti*, qui libros hebraea lingua maximam partem conscriptos, et in *legem*, *prophetas* atque *hagiographa* distinctos, complectitur, ab Esra constitutum esse: libros autem *euangelistarum* et *apostolorum*, graeco sermone scriptos, omnes canonicos esse, non est, quod dubitemus. Et posteriores ab ipso Ioanne aposto-

lo collectos, et in canonem redactos esse, a veritate non alienum videtur.

§. XV.

Libris autem, qui *apocryphi* V.T. appellantur, et testimonio primae ecclesiae, iudaicae aequae ac christianae destituuntur, hanc potissimum ob causam, quod plurima in illis occurrant veritati minus consentanea, auctoritas diuina et canonica vindicari non potest.

§. XVI.

Et haec scriptura cum iussu diuino in omnium omnino hominum usum literis consignata sit, ab omnibus etiam legi potest, et debita ratione debet, si modo legere queant (*Iob. V. 39.*): utque a pluribus legi possit, in omnes omnium linguas vernaculas iure meritoque vertenda est, quamquam versio non facile confici possit, quae textui originali in omnibus accurate respondeat; nec vlla versio, multo minus vulgata, pro authentica sit habenda.

§. XVII.

Inuestiganda denique in sacris literis sunt primum ea, quae in illis commemorantur, omnia; maxime vero, quae creditu factu-

que sunt necessaria. Scriptum enim est verbum Dei, vt homo peccator ad fidem in Christum perducatur; (*Ioh. XX. 31.*) de faciendis et fugiendis perfecte instituatur; (*Rom. XV. 4. 2. Tim. III. 16. 17.*) in rebus aduersis ex illo solatium capiat; (*Pf. CXIX. 92.*) et in ordine salutis a Deo praescripto, aeternae felicitatis particeps reddatur. (*Ioh. l.c. et VIII. 31. 32. 51.*)

§. XVIII.

Abfit ergo a nobis, vt reuelationem diuinam vel reiiciamus, vel perperam iactemus, vel rationis imperio, aut ecclesiae auctoritati subiiciamus: vt rationem, aut traditiones ei adiungamus, vel quempiam a lectione scripturae arceamus: vt denique perfectionem ac sufficientiam eius in dubium vocemus. Diuinas potius literas summo in pretio habeamus, diligenter legamus, pie scrutemur, recte interpretemur, et in succum ac sanguinem ita conuertamus, vt ex illis voluntatem Dei, et ipsi magis magisque agnoscamus, et alios rite docere queamus; vt vita nostra secundum voluntatem diuinam instituatur, nosque per consolationem scripturae in spe vitae aeternae confirmemur.

TABV-

TABVLA SYNOPTICA.

I. De REVELATIONE SPECIALI *agitur*. §. I-IV. *vbi*1. *Definitio*. §. I.2. *Initium et incrementum*. §. II.3. *Certitudo*1. *resp. eorum, quibus contigit*.2. - *aliorum*. §. III.4. *Modus, quo propagata fuit; vbi etiam scripturae necessitas, et qu. an reuelatio specialis hodie adhuc sit expectanda, notatur*. §. IV.II. De SCRIPTVRA SACRA *agitur*. §. V-XVIII. *vbi*1. *Definitio*. §. V.

2. Θεοπνευσία

1. *explicatur ac probatur*. §. VI.2. *ex quibus argumentis cognosci possit, indicatur*. §. VII. VIII.3. *Affectiones demonstrantur, nempe*1) *efficacia*. §. IX.2) *integritas et perfectio*. §. X.3) *peripicuitas*. §. XI.4) *auctoritas canonica, vbi not.*1. *quid sit, quisue iudex controuerfiarum*. §. XII.2. *quinam libri canonici, quibus auctoritas illa competit*. §. XIII. XIV.3. *libris apocryphis eam tribui non posse*. §. XV.4. *Finis cui ponitur, et duplex inde ducitur con-*
*sectarium:*1. *scripturam s. esse ab omnibus legendam,*2. *in omnes linguas vertendam*. §. XVI.5. *Obiectum, et finis cuius*. §. XVII.6. *Monita practica*. §. XVIII.